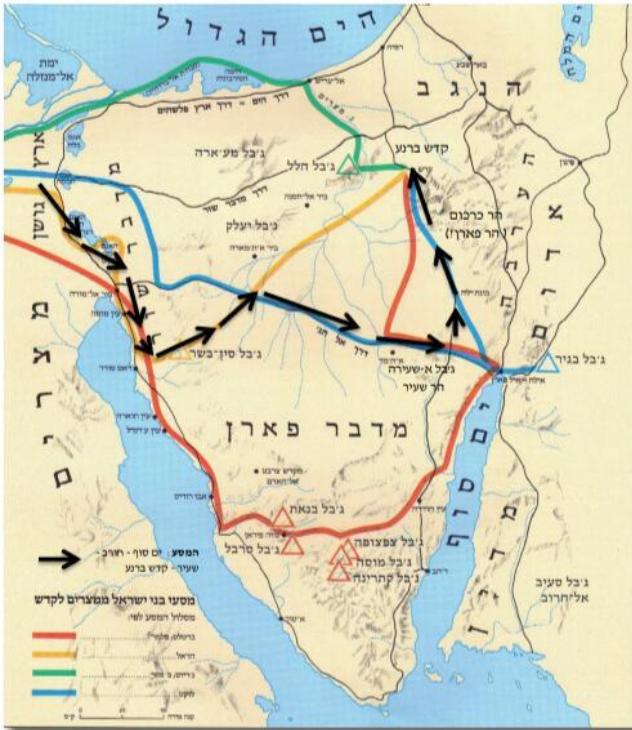

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

שם השיעור (שיעור מס' 155) - ניסים וניסיונות במסע מים סוף לסיני
מורה: הרב אלקנה שרלו (elkansh@gmail.com)

6 תחנות המסע של בני ישראל מים סוף להר סיני:

- 1) מדבר שור, מי מרה (ביר אל-מורה), שמות ט"ו, כב-כו
  - 2) אילימה (עיון מוסה), מעיינות ותמרים, שמות ט"ו, כז
  - 3) מדבר סין, המן, שמות ט"ז, א-לו
  - 4) רפידיים (ואדי סודר), מים מהסלע, שמות י"ז, א-ז
  - 5) רפידיים, עמלק, שמות י"ז, ח-טז
  - 6) "המדבר אשר הוא חונה שם הר הא-לוהים" (ג'בל סין-בשר), ביאת יתרו למחנה, שמות י"ח, א-כז
- (המפה וזיהוי המקומות ע"פ הרב יואל בן-נון והרב שאול ברוכי, 'מקראות' יתרו, עמ' 37. ההצעה של החיצים השחורים)

הבנה ראשונה: הניסים כהכנה למתן תורה

פירמידת \ תיאוריית הצרכים של הפסיכולוג אברהם מאסלו: לא ניתן לעבור לרמה עליונה יותר של צורך, בלי סיפוק צרכים ברמה תחתונה יותר. צרכים פיזיולוגים קודמים לרוחניים. ממניעי חסך למניעי גדילה.

משל מלך הודו בספר הכוזרי מאמר ראשון:

יט. אמר החבר: אלו היו אומרים לך כי מלך הדו איש חסד, ראוי לרוממו ולתת כבוד לשמו ולספר מעשיו במה שיעג ע'ליך מצדק אנשי ארצו ומדותם הטובות, ושמשאם ומתנם באמונה, ההיית ח'יב בזה?

כ. אמר הפוזרי: ואיך הייתי ח'יב בו, ואני מספק אם צדק אנשי הדו מעצמם ואין להם מלך, או צדקתם מחמת מלכם...

כא. אמר החבר: ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הדיות, איך מסתפק שאינם נמצאים אלא בארץ הדו בארמנות המלכים, בכתב מפרסם שהוא מאתו, ועמו רפואות שהן רפואות אותך מחליך, ושומרות עליך בריאותך, וסמי המות לשונאיך והנלחמים בך, שאתה יוצא להם בהם וממית אותם מבלי קלי מלחמה, ההיית ח'יב להיות סר אל משמעתו ואל עבודתו?

כב. אמר הפוזרי: כן הוא, והיה הספק הראשון... והייתי אז מאמין שמלכותו ודברו נוגעים אלי...

כה. אמר החבר: על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני... וכן פתח אלהים דבריו אל המון ישראל: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים..."

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

הבנה שניה: הניסיונות והניסים

רש"י על ניסיון מי מרה: במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם - שבת ופרה אדומה ודינין.

מספר הרב יובל שרלו על הרב עמיטל זצ"ל:

לפני כארבעים שנה הרב עמיטל היה אורח השבת-סמינריון של גשר בצפת. שבת זו שהייתה מרוממת מאוד והביאה את המשתתפים בה לגבהים רוחניים ולתביעות מוסריות, הטביעה את חותמה על חלק מהנוכחים, ובמוצאי השבת קמה אחת הבחורות החילוניות והצהירה בפני הרב: בעקבות שבת זו החלטתי להתחיל מהלך של חזרה בתשובה וקבלת תורה ומצוות. אלא שאיני יכולה לעשות את הכל בבת אחת, ואני שואלת את הרב מניין להתחיל.

וזו הייתה תשובתו של הרב זצ"ל: את לא הראשונה שמקבלת תורה ומצוות בהדרגה. גם עם ישראל כולו התחיל כך, שהלוא כתוב בפרשת בשלח עם בואם למרה "שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו" – לאמור: הם קיבלו חוק ומשפט עוד לפני מתן תורה. רש"י שם מבאר כי הם קיבלו שלוש מצוות – שבת, פרה אדומה ודינים – ועל כן אני מציע לך ללכת בדרכו של עם ישראל, ולקבל על עצמך שלוש מצוות בתחילת דרכך בעולמה של אמונה.

המצווה הראשונה היא מצווה שאת מאוד מזדהה איתה ומאוד אוהבת אותה - שבת. המצווה השניה צריכה להיות מצווה שאת מאוד לא מזדהה איתה, אנו לא מתנים את שמירת המצוות שלנו בכך שנבין או מזדהה עימן – פרה אדומה. המצווה השלישית שעליך לקבל על עצמך היא מצווה בתחום בין אדם לחברו – דינין.

← בעיון בפשטי הפסוקים ובהתבוננות הפרשנים ניתן להבחין ב-3 כיוונים להסבר הניסיונות שמלווה את נסי המסע:

בין אדם למקום \ בין אדם לחברו \ בין אדם לעצמו.

כך ע"פ דרכו של המהר"ל מפראג בפירושו למימרא "אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא (=מי שמבקש להיות חסיד) לקיים מילי דנזיקין, רבא אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות" (בבא קמא ל"ע"א): "פירוש זה כי שלימות האדם הוא בג' פנים, שאין האחד כמו השני. כי צריך האדם שיהיה שלם בעצמו, ויהיה שלם עם זולתו מבני אדם, וצריך שיהיה שלם עם בוראו. ואלו ג' שלמויות כוללים הכל" (חידושי אגדות כרך ג' עמוד ד).

נדגים זאת בעיקר דרך נס המן.

1. רבי שלמה אפרים מלונטשיץ (ה'כלי יקר' לפרשת בשלח):

"למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" - פירש"י: אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט. וכל זה נאמר על מדת הבטחון, כי אם לא יותירו ממנו זהו מופת שהם שלמים במדת הבטחון, כי "מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה". וכן אם לא יצאו בשבת ללקוט הרי הם בטוחים שמה שלקטו אתמול יספיק להם גם ליום המחרת, ואז "ילכו בתורתי" - כי מי שאינו שלם במדת הבטחון מכלה כל ימיו לאסוף ולכנוס ומתי יעשה לבית ה' לעסוק בתורה, כנודע מדרכי רוב העולם ההולכים אחר ההבל ויהבלו ועסק התורה טפל אצלם.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

2. הרב רפאל ברדוגו ('מי מנוחות' לפרשת בשלח):

ועוד נראה שהיו מצטערין הרבה בלקיטתו לשוטט אנה ואנה. ולזה הזהירם יתעלה שלא ירבו ללקוט מכדי יום ביומו למען יניחו רווח לחלושים ולחסרי יכולת. והוא אמרו "ויעשו כן בני ישראל" - יאמר שהיו אוספים יד על יד, ואחרי כלותם הביאו העומר למודדו כדי שלא לעבור על מצוות האל שצווה עומר לגולגולת, ומי שאסף הרבה לא הרבה ליטול רק עומר, והניח הנשאר לממעט באסיפה.

3. הרב יעקב מדין (מגדים י"ז. בדילוגים):

ההליכה במדבר מתוך מצוקת הרעב באה לגבש את אספוסוף העבדים שיצא ממצרים לעם הנושא את דגל הצדקה, המשפט והשוויון החברתי.

עיון בפרשת מי-מרה מגלה ששם הועמד לראשונה אספוסוף העבדים שיצאו זה עתה לחירות, ואשר לא הכירו איש את רעהו, במבחן של כבוד הדדי, של התחשבות בזולת, ובעיקר - של משמעת. כל אלו הם מושגים ראשוניים ויסודיים בדרך לבניין חברה מתוקנת, עם ולאום, מושגים ראשוניים בדרך לחירות. שהרי מבחנה של החירות אינו ביכולתו של אדם לעשות ככל העולה על רוחו, אלא ביכולתו לפעול כרצונו ומתוך בחירה חפשית, ויחד עם זאת להישאר אדם, במובן המוסרי, האנושי והתרבותי. כך גם מבחנם של חברה בת חורין ושל עם בן חורין.

משהגיעו בני ישראל אל מדבר סין, גם המן ניתן במחיר הניסיון. אין אנו יודעים כמה מן ירד בכל יום, אך גם אם ירד מן בשפע, אין אדם יכול לאמוד מראש מהי הכמות הדרושה למיליוני הפיות הרעבים שניזונו מן המן. היה ברור שעל המן להספיק לכולם. אנשים שיקחו יותר מכדי מחייתם עלולים לגרום לכך שלשכנם יחסר. שוב יש כאן מבחן של כבוד לבני חורין. גודל הניסיון שבלקיטה במידה, שמטרתה חוק ומשפט, הוא לאפשר לכולם ללקוט ולאכול במידה שווה, בלא חוקי "כל דאלים גבר".

יום אחד בשבוע מצווה התורה על האדם לעצור את מלחמת הקיום שלו, את תאוות הבצע. יום אחד בשבוע על האדם להיזכר במי הבאר במרה ובמן שנתקדשה בו השבת.

4. רבי שמחה בונים מפשיסחא ('קול תורה' עמוד 70):

דהנה טבע הגוף שיתאווה לתענוגים. והנה נראה בחוש שאם יאכל אדם כל מיני מטעמים והיה לו לתענוג, אעפ"כ אם יאכל אותו מין בכל יום בשווה אין לו תענוג מהם. נמצא האדם החכם והשלם במידותיו ומכיר שיש לעולם בורא שברא הכל וצריך לעבוד אותו ולקחת כל מידותיו לה' יתברך, וכל התאוות והתענוגים הוא רק מהשם יתעלה - אז די לו בענייני העולם הזה היינו מאכל ומשתה רק כדי להחיות את נפשו. והנה כאן המן היה בכל יום בשווה, אף שהיו מרגישים כל מה שרוצין, אעפ"כ גוף הדבר היה שווה בכל יום. וזה היה לבחון אם יקוצו בו - אז ניכר כי עדיין הייתה מידותם נקשרה בהבלי העולם. וזה פירוש "ולקטו דבר יום ביומו", בכל יום בשווה. ודו"ק.

ימי עיון בתנ"ך תשע"ט

5. רבי יצחק עראמה ('עקידת יצחק' לפרשת בשלח):

אין שום ספק שהפרשה הזאת המעולה, היא מהפרשיות העצמיות שבתורה שמספרות בהווה ורומזות אל חיי האדם והצלתו האחרונה. ומפני כי הדברים המעכבים השגת התכלית האמיתית יכללו בשני מינים - האחד חסרון האדם מהדברים הצריכים לו לכדי חייו, והשני יתרונם מהם - הנה לזה ראתה חכמתו של א-לוהינו, כשהתחיל לספק צרכי עמו במדבר בזה הלחם הנפלא אשר הוציא אותו חדשה בארץ להכין אותו ולסעודו באופן שיתיישרו בו האוכלים אותו, ורואים את כבודו הישרה שלמה לעמוד ממנה לדעת לרדוף אחר בקשת הצרכים ההכרחיים לחיים השיעור הראוי והנאות, באופן שיהיה להם מזון להווה ולימוד נכון ומועיל אל הצלחת נפשם בכל זמן ומקום למען יזכו אוכליו. הנה שכמו שכיון להזמין להם ארוחת היום, כן כיון לאסור להם הזמנת המזון מיום אל יום, שרצה שלא יגרעו ולא יוסיפו. כי בהימצא להם סיפוקם יתבטל המונע אשר מצד החיסרון, וכאשר לא יוותר ממנו בידם לאצור אותו ולעשות בו סחורה כדרך אוצרי הפירות והתבואות מאשר ישתדלו בו בני האדם להתעשר בהם, הנה בזה יבטל העיכוב הגדול והעצום אשר מצד היתרונות.

הבנה שלישית: הניסיון שבנס

"למען אנסנו הילך בתורתי אם לא" – על הצגת נס המן כניסיון כותבת נחמה ליבוביץ' כך ('עיונים' - 'שמות' עמ' 194):

...תשובת ה' היא מילוי בקשתם, אלא מאחר שבתלונותיהם כבר הראו את כישלונם מבחינת יכולת עמידתם במדרגת הבטחון בה', הנה תינתן להם עתה משאלתם, אבל נתינה זו שוב תהיה בה העמדה בניסיון - ובזה יהפך כישלונם לניסיון חדש.

בלשונו של הגרי"ד סולוביצ'יק (זמן חירותנו, "המעטק הפנימי בליל הפסח") :

כל הניסים שמחולל הא-לוהים למען האדם, חייבים להיות מלווים בשינוי באישיותו של האדם. נס מביא עמו מחויבות; האדם חייב לשלם עבורו או ליטול בו חלק. ואף שהאדם יכול לקחת רק חלק מזערי בניסים המשפיעים על סדרי הטבע, יכול הוא להשתתף בביצוע "הניסים הנסתרים" המתרחשים במעמקי אישיותו: גאולת הנפש, חזרה בתשובה, חידוש הרוח, טיהור הלב. היהדות טוענת כי הנס הנסתר אמור להיות מקביל לנס הגלוי. מה שעושה הא-לוהים בטבע, חייב האדם לשאוף לכפול בתוך אישיותו ע"י טיהור לבו ורימום נפשו.

גבל סין-בשר

